

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige „Slov. Matice“ za l. 1896.

(Dalje.)

Zgodovina slovenskega slovstva. III. zv. Bleiweisova doba od 1848. do 1897. leta. Spisal dr. Karol Glaser, profesor pri c. kr. gimnaziji v Trstu. Tiskala „Katoliška Tiskarna“. — 8°. Str. VII + 176. (Konec.)

č) Dočim je Slomšek zbiral okoli sebe na književno delo duhovnike v svoji škofiji (ki je tedaj obsegala še tudi del Koroške), „združeval je“ baje (kakor smo slišali) Davorin Trstenjak posvetne pisatelje na Štajerskem. No, med temi v naši knjigi omenjenimi „posvetnimi pisatelji“ pa nahajamo — pet duhovnikov, izmed katerih sta res da Caf in Raič pisala ponajveč o „posvetnih“ stvareh. Svetskega stanú je teh pisateljev kakih deset, med njimi — Jur. Vodovnik, ki pa niti „pisaril“ ni . . . Trstenjak pa tudi tu imenovanih pisateljev nikakor ni okolo sebe združeval v dobi, o kateri je govor v tej knjigi; nego to je bilo šele nekoliko pozneje (od l. 1872. sl.) v znanih glasilih svojih („Zora“, „Kres“), kjer so pa sodelovali zopet ponajveč že drugi pisatelji. In v tem poslednjem času se je pač Davorin „vsaj na Štajerskem smel smatrati vodnikom na slovstvenem polju“; preje je bil jeden glavnih sodelavcev Bleiweisovih.

Za Štajerci se nam predočuje, zopet po ločilnem znaku * * * a brez drugega naslova, sedem pisateljev na Koroškem (šest duhovnikov in jeden učitelj), za katere bi pa dosledno veljalo isto, kar je bilo rečeno o dotičnih na južni strani v podobnem položaju književnem, namreč posebno zaglavje po pokrajini. — Na koncu vsem stoji pa — Miklošič tam na daljnem Dunaju.

d) „Slovenski Glasnik“ Janežičev je v uvodu dobro označen po vsestranskem „slovstvanju“ svojem; samo omeniti bi bilo v njem še tudi Trstenjakovo razlaganje o narodnem blagu in Valjavčeve narodne pripovedke. A kot glavni pisatelj tega glasila se imenuje za urednikom-izdajateljem takoj — Josip Marn . . . , o katerem pa zvemo kaj več šele v prihodnjem snopiču.

Pregledavši tako v glavnem vsebino dr. Glaserja „Zgodovine slovenskega slovstva“ v III. zv. do sedaj priobčenem, pomudimo se še nekoliko pri njem.

V pojasnilo in zagovor svoje uravnave piše sestavljalca v predgovoru III. zv. to-le: „Prvotno je bila tvarina urejena tako, da so v vsaki dobi pisatelji bili razvrščeni po strokah; vsled soglasnega ukrepa gospodov ocenjevateljev pa, ki so priznani strokovnjaki, so se pisatelji v vsaki dobi razvrščevali po kronološkem redu.“ Tako namreč

v prvih dveh zvezkih. „V tretjem zvezku, v katerem se opisuje mnogo pisateljev, sem jih razvrstil tudi po kronološkem redu, nekaj pa tudi po pokrajinskih in prijateljskih odnošajih dotičnih pisateljev.“

Kakor smo videli, ta uredba se dr. Glaserju ni povsem posrečila. Postavil je nekatere pisatelje v nepravo kolo ali skupino, nekaj pri drugih knjižnih glasilih in nekaj k drugim značilnim osebam, kakor dotičniki spadajo po glavnem delovanju. — Kako je nastala ta nerednost? Recimo, kar je že nekdo drugi rekel o neki drugi stvari istega našega pisatelja: „Prof. Glaser se bo gotovo sam čudil, kako se mu je vrnila ta zmota v knjigo.“

Za prvi zvezek književne slovenske zgodovine, t. j. do konca XVIII. veka, res da ni bilo kaj zbirati v določene skupine; zato je bil pač najprimernejši kronološki red. Nekaj gradiva v zmislu prvotne uredbe nam podaje sicer že prva polovica sedanjega stoletja, ki je opisana v II. zvezku; vendar se še tudi sedaj tvarina ne daje lahko razdeljevati po strokah; zakaj razven bogoslovja in jezikoslovja pa nekoliko pesništva je ostalo v naši knjigi mnogo drugih predmetov še skoro povsem neobdelanih. Pač pa so v novi dobi, s početkom srede našega veka ozir. od l. 1848. sem, zastopane v slovenski knjigi tudi ostale znanosti že z znatnimi plodovi. Uredba tvarine po predmetih, obdelanih v književnosti, je pač pregledna, in ako natančna, tudi poučna. To vidimo n. pr. že pri Šafařiku „Geschichte der südslavischen Literatur“ o književnosti slovenski, hrvaški in srbski, dasi je to le prosta bibliografija, a je razvrščena po vsebini knjig, še celo v prvih dobah jugoslavjanske književnosti, za slovensko samo do leta 1832. Znano je tudi, kako uprav strokovnjakom ni ugajala oblika naše bibliografije, ki jo je podajala „Matica Slovenska“ do l. 1891; pa je torej sedaj slovensko knjištvo v njenih „Letopisih“ uravnavao bolj sestavno, ker je tako bolj po godu slovenskemu občinstvu, namreč knjigopis po strokah. R. Perušek namreč pravi (Lj. Zvon XI. 301) o bibliografiji: „Knjige bi se dale n. pr. navajati v abecednem ali pa kronološkem redu. Jedino pravo načelo seveda je sistematsko, znanstveno-homogeno; po njem se družijo vse tiskovine po svoji vsebini v posebne razpredelke.“ No, ako se na podoben način piše tudi slovenske književnosti zgodovina, tedaj se nam v istini kaže takoj na pogled, „na katerem polju književnosti se delavnost kvantitativno razvija“, ter po tem se more tudi povzeti iz dotičnih književnih predmetov, v kateri stroki in na koliko „napreduje duševna kultura naroda slovenskega.“ (177.)

Smotru primerno bi torej bilo, da so v „Zgodovini slovenskega slovstva“ pisatelji razvrščeni po

kronološkem redu, a spisi in knjige da so zbrane v skupine po strokah. Dakako da uprav tu treba, da je dovolj označena pragmatična zgodovina med duševno strujo časa in istodobnimi pisatelji. (Prdgv. III. zv.) No, in v naši dobi se pa že daje nekaj pisati o Slovencev duševnem življenju, kakor se nam zrcali baš v književnih plodovih.

Gledé na važnost slovensk. pisateljev razločuje jih prof. Glaser v tri vrste ter svojo razredbo v knjigi tudi vidno označuje tako, da se „besedilo o najvažnejih tiska z navadnim tiskom, o manj važnih z malim tiskom tkzv. petit, še manj važni pa se omenjajo pod črto.“ V I. zvezku je bil ta namen za dva prva razreda pokvaril črkostavec; v II. zvezku imamo pač tisek dotičnih pisateljev z navadnimi črkami, ozir. s ‚petit‘ in jednega pod črto (Knobla): in isto tako so v III. zv. na razvidu sicer naši književniki v ‚Olimpu‘ in na ‚zemlji‘, no v ‚spodnjem svetu‘ ni nikogar, dasi bi ga pač kateri zaslužil.

Takšna razredba je sicer primerna ter bi bili ž njo prav zadovoljni, — da je le vsekdar dosledna in pravična. Čeprav prištevam dr. Glaserja učiteljem strokovnjakom, vendarle nisem učenec Apella, ki bi vse slepo verjel. Tako vsaj jaz odločno Breznika, Marka Glaserja, Šamperla, Zabukoška, Bezjaka, Juvančiča . . . ne bi prišteval najvažnejšim slovenskim pisateljem; pač pa bi nasprotno Barago in Kremplja pomaknil iz drugega razreda v prvi, vsaj zaradi vpliva njunih spisov, kakor je dr. Glaser sam storil s Staničem; a „Colomonežegen“ in Linhartove ‚igralce‘ bi vsekakor iz navadnega (!) besedila pahnili pod črto. To še vse v II. zvezku. V III. zvezku pak so brez dvojbe vredni, da se stavljajo med najvažnejše pisatelje slovenske: zgodovinarja: Ravnika Pož., dasi „ni imel znanstvene podlage“, in P. Hicinger, kateri „je rad zahajal v cerkveno zgodovino slovenske zemlje, pa prehajal na posvetno zgodovino in zemljepisje svoje domovine“; zatem učitelja: A. Praprotnik, kateri se je „zanimal ves čas svojega učiteljevanja za vse stvari šolstva, okoli svojega lista zbiral učitelje kakor okoli ognjišča“, ter je v občé v njem „poosebljen lep del slovenskega preporoda“, in M. Močnik, kateri je „marljivo podpiral ‚Uč. Tov.‘ ter je še uspešneje mogel obdelovati priljubljeno stvarino ‚odgojiteljstvo‘.“ Nadalje bogoslovni pisatelji: Janez Volčič, kateri je „mногоstransko deloval v nabožnem slovstvu“; M. Torkar, kateri je ‚Slovenskemu Prijatelju‘ „pošiljal najboljše govore“ cerkvene, in katerega „najvažnejše delo“ je „Življenje svetnikov“; Fr. Kosar, ki je „mnogo let bil zvest sodnik ‚Danici‘ in ‚Drobtinicom‘ in v njih pisal o raznih predmetih“, a v občé „bil sam jako marljiv pisatelj“; tudi jezikoslovec Oroslav Caf, kateremu je Miklošič „predlagal, da izdasta oba slovar pod imenom obeh“; in še novinar dr. Ulaga, zlasti kot urednik „Slov. Gospodarja“, v katerem je z

„odločno in rezko besedo zagovarjal pravice slovenskega naroda“. — Vsi ti so v dr. Glaserja književni zgodovini tiskani le z malim tiskom, dočim bi jih vsekakor trebalo prikazati v navadnem besedilu. (Pri Štef. Kociančiču je bil pa nekoliko tiskar ‚škrat‘.) Nasproti pak so z navadnim tiskom označeni nekateri, n. pr. P. Podreka, dr. J. Kranjc (ki „ni bil toliko večš slov jeziku . . .“), katerim bi pač zadoščal ‚petit‘ v slovenski književnosti. Pod črto bi pa šel ‚Skomarski Jurij‘, in z njim še ta in oni „N.“ in „D.“ sodelavec, le bolj ‚pisar‘ in ‚pevar‘, a nikak ‚pisec‘ ali celo ‚pisatelj‘. Vsak na svojem mestu! Istina, kar je rekel že Davorin Trstenjak: „Mi pa smo dolžni ceniti in čislati vsakega narodnjaka, ki je le eden kamen položil na duševni narodni dom, katerega sedaj že več marljivih rok dozidavati pomaga“ (Zora 1872. 24). Toja, vsakemu svoje!

Pisatelju „Zgodovine slovenskega slovstva“ se je tudi oporekalo, da je navajal neprikladne dedikacije nekaterih knjig, ki niso niti za znanstveno stran, in predolge citate ali cele odstavke nekkih književnih proizvodov, kakotšni spadajo pač le v „Slovstveno Čitanko“, pa da je podajal tudi preobširne bijografije posameznih, nekaterih še čisto malo važnih piscev. Opustil je torej res one neprimerne posvetitve in izpiske književne, zlasti v III. zvezku. Tudi ni tu več toliko nadrobnih življenjepisov, oziroma stvari v njih, ki nikakor ne spadajo k slovenski književnosti, kakor so bili še v II. zvezku opisani po življenju posebno Kopitar, Čop, Stanič. Nesrečne izjeme v boljšem delu III. zv. so še pač: And. bar. Winkler, kateri pak se nam opisuje ne toliko kot slovenski pisatelj, temveč po svojem raznem in mnogovrstnem, sicer res plodonosnem delovanju kot — c. kr. uradnik; dr. Franc. vit. Močnik, pri katerem se nam pripoveda — o mestih njegovega službovanja, o njegovih učbenih knjigah v nemškem, ital. itd. jeziku in ob učiteljev slovesu; in dr. J. Kranjc, o katerem zvedamo, kako je — kompetiral. Tudi znana stvar dr. Lavriča nima nič posla z našo knjigo; in istotako je nekaj nepotrebnejšij pri Alijančiču, Somerju in še pri katerem drugem. Pač res, marsikateri ni bil tako imeniten „slovenski pisatelj, da bi bil zaslužil tak obširen življenjepis“ (str. 87).

V književno zgodovino vsekako sodijo tudi bijografije. Pač je potrebno, da se omenja, kje je ta ali oni sestavljal slovenskih knjig, župnikoval, učiteljeval, pa tudi ‚dociral, tradiral‘ itd (Prim. Ljublj. Zvon XV. 237). Kajti iz tega je ob jednem razvidno, v kakšnih okolnostih je dotičnik pisal; ali bivajoč v kmetiški vasi, na gozdnatem hribu in na osami, ali pak živeč v vseučiliškem mestu, poleg bogate biblijoteke in med naobraženci in učenjaki. Po tem takem se tudi laglje razumeva dotičnega pisatelja delovanje in odnoso njegovo delo. Vendar take življenjepisne črtice naj bodo kratke

Simon Robič.

kakor ga ima dotično II. zvezek. Vendar pa bi si želeli samo knjigopisa, brez književnih „virov“ in drugih „pripomenj“, kakoršne nahajamo v II. zv. pomešane med biblijografijo v pravem zmislu. Takšne stvari bi se naj dejale v kako drugo prilogo posebe; sicer nas še tudi moti taka zmes med samimi naslovi knjig in spisov.

Hoteč ogniti se Karibdi zabredel je pisatelj naše književne zgodovine v Scilo. Namesto omenjenih posvetitev in izpiskov nahajamo namreč v navzočem zvezku natisnjena zasebna pisma (liste), namenjena ponajveč dr. Muršecu. Tako mu pišejo: Sparavec o dun. Sloveniji, Orožen o celjski družbi, Kozler o dun. Sloveniji in o slov. zemljevidu, in Miklošič o nar. šolstvu — ti-le nemški; zatem slov.: Caf o polit. shodih in volitvah in za vspodbujajo dijakov, Ciringer o nekem svojem nemškem dopisu, Kočevar o nemških pisarnah, Cigale o prevodu drž. zakonika, Miklošič zaradi „beril“ in slovarja, dr. Jan. Vošnjak, Slomšek in Vodušek o nekih rokopisih šolskih knjig, dr. Vogrin o slov. škofu, Trstenjak o knjiž. društvu slavj., Raič zaradi Vrazove svečanosti, in še drugi o drugih stvareh. Janežič pa govori v listu J. Bilcu o nagradah, jeziku in izdaji spisov; a Bleiweis — častita v pismih Marušiču h godu in Muršecu o zlati maši itd. Razven tega čitamo v tej knjigi tudi poslovenjeni poziv D. Dežmana zoper frankfurtski parlament, in Iv. Trnskega hrv. pesen slavilko Gerti Gomilšakovi... To je pač mnogo nepotrebne robe in tudi brez pomena na tem mestu. Iz onih listov bi se moglo navesti le v posnetkih in samo to, kar spada res k slov. književnosti, ozir. njeni zgodovini; nikakor pa ne sodi, da se cela pisma

in točne (kakor jih ima n. pr. Josip Marn: „Književna Slovenija...“).

Da biblijografija spada uprav v zgodovino književnosti, razume se itak samo po sebi; in zato čakamo popolnega popisa knjig na koncu ozir. v prilogi temu in naslednjemu zvezku,

priobčujejo tu doslovno ter zasebne stvari z vsemi izrazi vljudnosti itd. Umestno je to v monografijah, a ne v občni književni zgodovini.

Neka nedoslednost v knjigi se kaže pri navajanju knjižnih glasil, v katerih je ta ali oni pisatelj objavil kak spis, pesem idr. Pri nekaterih se namreč dotični listi, knjige itd. omenjajo takoj in neposredno v besedilu samem; pri drugih pa stojé samo številke kot opazke, pod katerimi šele bodo v prilogi naznačene knjige, novine idr. iste sestavke v sebi imajoče; nekaj opazek je pa tudi zabeleženih pod črto.

Uprav zaradi popolnosti pa tudi treba, da se v občni književni zgodovini navajajo kolikor moči vsi spisi dotičnih pisateljev, a ne da se čitatelji napotujejo na druga jednaka ali podobna dela. Tako naletimo v naši zgodovini (III. zv.) večkrat na opomnjo n. pr.: „Ostale spise v tej stroki gl. J. Marn ‚Jezičnik‘ l. c.“ (str. 97); „O njegovi zapuščini gl. J. Marn l. c.“ (str. 122); „Mnogo raznovrstnih spisov o javnih stvareh, o šoli, o cerkvi i. dr. (Glej Marn)“ str. 124 idr. Saj je občna književna zgodovina spisana uprav tudi zato, da se podaje občinstvu celokupnost vsega književnega dela na enem mestu, ter nam ne treba iskati pojedinosti na raznih, včasih celo nedostopnih krajih.

Prava je pripomnja o Trstenjakovih „nepovoljnih uspehih v stroki etimologije in stare slovenske zgodovine“; kajti res „samouk ni mogel dokazati resničnosti svojih trditvev“. No vendarle njegova teorija dandanes še ni popolnoma pokopana. — O posameznih podrobnostih v tej knjigi pa dalje ne govorim, n. pr. o nekih maloznatnih ponavljatvah Jur. Vodovnika 38, 142; Fane Hausmanove 37, 141; Gerte Gomilšakove 37, 134 idr.; nego samo le še nekaj malenkostij.

Slomšek je objavil uprav svoj prevod Schillerjeve „pesni o zvonu“. Pl. Javornik je izdal samo troje „Mozesovih bukev“. P. Cizej je bil kurat v (na) Reki (ne v Rečici) ob Savinjski dolini in je poslovenil „Resnice svete vere“. Val. Orožna „njegov“ pesem „To zlato vinsko kapljico“ je zložil Vinc. Novak, župnik na Sp. Polskavi. Pri Macunu bi se naj ona njegova knjiga l. 1883. tudi tako imenovala, namreč „Književna zgodovina Slov. Štajerja“. Istotako pri J. Marnu knjiga, katero je on uredil: „Zlati Vek“ 1863. Majciger je svoj spis v „Slovanstvu“ sestavil poleg Riegrovega „Nauč. Slovnika“. Majarjev časnik se je zval „Slavjan“, a ne „Slovan“. Martin Kovačič (52) pa ni bil „dr.“

Z blagohotnostjo končujem tu priobčene opazke o dr. Glaserja delu, željno pričakujoč te „Zgodovine slovenskega slovstva“ nadaljevanja.

Andrej Fekonja.